

ПЕДАГОГІКА СЛОБОЖАНЩИНИ: ВАЛЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Пак І. В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Харків, Україна

Стаття присвячена вивченню проблеми підготовки вчителів до організації процесу виховної роботи на засадах народної педагогіки Слобожанщини та практичному втіленню у виховну роботу сучасної вітчизняної загальноосвітньої школи засад етно-валеологічного виховання, організації процесу виховної роботи, в якому основна увага приділяється формуванню у школярів поняття про здоровий спосіб життя. Експериментальною базою практичного втілення спецкурсу у виховну роботу стали загальноосвітні школи м. Харкова.

© Пак І.В., 2011

Ключові слова: етнічна педагогіка, валеологічне виховання, етно-валеологічне виховання, здоровий спосіб життя, здорова особистість.

Статья посвящена изучению проблемы подготовки учителей к организации воспитательной работы, основанной на истоках народной педагогики Слобожанщины и практическому применению в воспитательной работе современной отечественной общеобразовательной школы этно-валеологического воспитания, организации процесса воспитательной работы с целью формирования у школьников понятия о здоровом образе жизни. Экспериментальной базой практического внедрения спецкурса в воспитательной работе стали общеобразовательные школы г. Харкова.

Ключевые слова: этническая педагогика, валеологическое воспитание, этно-валеологическое воспитание, здоровый образ жизни, здоровая личность.

The article deals with studying of a problem of teachers' preparation to the organization of the educational work based on sources of national pedagogics of Slobozhanshchina and practical application of modern domestic comprehensive ethnovaleological education school in educational work, the organization of educational work process for the purpose of formation of concept about a healthy way of life among schoolchildren. Kharkiv comprehensive schools were the experimental base of practical introduction of a special course to educational work.

Keywords: ethnic pedagogics, valeological education, ethnovaleological education, the healthy way of life, healthy person.

Набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої моральної та міжнаціональної культури особистості, формування рис громадянина української держави, розвиненого духовно, фізично досконалого, з високим рівнем моральної, естетичної, правової, трудової, екологічної культури є одним із завдань національного виховання, розв'язання якого вимагає докорінної перебудови виховної роботи у закладах освіти.

Особливостям організації процесу виховної роботи, в якому основна увага приділяється формуванню здорового способу життя, як основної складової, вже приділялась увага у працях О. Газман [1], Н. Щуркової [2], В. Сластьоніна [3] та ін.

Розвиток сучасної педагогічної думки неможливий без осмислення й усвідомлення історичного досвіду. Обізнаність з педагогічними ідеями народної педагогіки та їх творче використання належить до найдієвіших чинників, що зумовлюють прогрес педагогічної теорії і практики, що дає змогу поєднати сучасне з минулим, накреслити основні тенденції майбутнього розвитку, забезпечити єдність і наступність педагогічного процесу.

Звернення до історичного досвіду нашої країни є особливо актуальним у період активних пошуків нових шляхів суспільного розвитку, що несе зміну підходів до розбудови системи шкільної освіти, оскільки вона сприяє вихованню суспільної свідомості й виступає гарантом його стабільності.

Метою нашої роботи є репрезентація досвіду етнічно-валеологічного виховання на Слобожанщині.

Вагомий вплив на розвиток особистості, виховання у неї основ валеологічних знань, прагнення до формування здорового способу життя формуються, на нашу думку, і засобами усної народної творчості, народних ігор, свят та обрядовості.

Здобутки народної педагогіки описували етнографи, педагоги, психологи, серед яких є Г. Волков [4], М. Стельмахович [5], Є. Сявавко [6] та ін.. Проблема формування здорового способу життя у школярів на засадах народної педагогіки на цей час не знайшла достатнього втілення у навчально-виховний процес сучасної школи.

Необхідність та можливість розробки відповідної особистісно орієнтованої педагогічної технології, спрямованої на виховання морально та духовно здорової особистості засобами етнічно-валеологічної педагогіки є актуальною педагогічною проблемою, для вирішення якої ми створили спецкурс «Етнічна педагогіка Слобожанщини» (20 годин). Тематику цього спецкурсу є: «Історія етно-валеологічного виховання на Слобожанщині», «Особливості етно-валеологічного виховання Слобожанщини», «Здобутки науковців з проблеми етно-валеологічного виховання на Слобожанщині», «Втілення ідей народної педагогіки у етно-валеологічне виховання на Слобожанщині», «Практичне застосування засад етно-валеологічної педагогіки у виховний процес Слобожанської сучасної школи».

Експериментальною базою практичного втілення спецкурсу у виховну роботу стали загальноосвітні школи №№ 18, 136, 57 м. Харкова.

Теоретичні заняття спецкурсу ґрунтувались на основах культурної спадщини Слобідської України: історичній та етнографічній літературі, працях науковців з даної проблеми, усній народній творчості.

Практичні заняття здебільшого проходили в ігровій формі (рольові ігри, групові змагання, ситуативні завдання), на заняття запрошувались фахівці Центру народної творчості, які проводили вистави, співали пісні, колядки та ін.

Найбільш яскравим у вивченні спецкурсу стала тема «Втілення ідей народної педагогіки у етно-валеологічне виховання на Слобожанщині». На наш погляд, це зумовлено тим, що у процесі ознайомлення учнів з культурою, звичаями, святами Слобідського краю відбувається їхня етнічна ідентифікація. Оскільки головним лейтмотивом усіх народних звичаїв, свят є ствердження позитивного начала, щасливої долі, добробуту, любові, поваги й добра, то народні звичаї, свята впливають на формування позитивного світогляду і духовності дітей та підлітків.

Так, наприклад, істориками й етнографами виділені етнокультурні риси населення Слобожанщини, які відображають і зумовлюють вибір слобожанами засобів виховання: допитливість і схильність до знань та самопізнання, прагнення змалку озброїти дітей знаннями, надаючи їм змогу самостійно віднайти себе, випробувати, обрати ремесло за їх схильністю й уподобанням. Це свідчить про формування реалістичного образу «Я», почуття власної гідності, здатності поважати себе й інших на основі реальних досягнень, якостей, спрямованості, на відміну від росіян, не на зовнішній бік релігії, а на внутрішній світ людини, її почуттів, серця (самоповага); комунікабельності, колективізму, що ґрунтуються на справедливості, розсудливості, відвертості, врівноваженості, щирості, чесності, вшануванні старших, ввічливості, демократизмі, добросердечності, толерантності, гуманності; любові до свободи й простору, здатності відстоювати свої інтереси й власну позицію; здатності виносити тривалі духовно-фізичні навантаження; акуратності, охайності, скромності, добросовісності, природної уважності у процесі виконання будь-якої діяльності (впевнена, соціально схвалювана поведінка).

Використовуючи здобутки народної педагогіки Слобожанщини, реалізуються наступні принципи виховання: народознавчий, особистісний, людинознавчий, принципи етнізації, гуманізму, природовідповідності, зв'язку виховання з життям, виховання працею, врахування вікових, статевих та індивідуальних особливостей вихованців, систематичності й послідовності, емоційності, єдності вимог і поваги до особистості, поєднання педагогічного керівництва з розвитком самостійності та ініціативи вихованця [6].

Серед методів народної педагогіки науковці найчастіше виділяють такі: методи формування свідомості (розповідь, пояснення, бесіда, повчання, настанова, навчання, застереження, заборона, особистий приклад, навіювання, побажання, приклад із життя), методи організації діяльності й формування досвіду поведінки дітей: привчання, вимога, прохання, порада, доручення, гра, опора на громадську думку, вправлення у гідних вчинках, наказ, натяк, уклад життя та діяльності дітей, показ, тренування, нагадування, контроль і самоконтроль; методи стимулювання поведінки й діяльності дітей (заохочення, схвалення, покарання, змагання, подяка, осуд, докір, заборона, обвинувачення, благословення, побажання, зауваження, метод природних наслідків, тимчасове обмеження прав).

Пластичність і різноманітний арсенал методів і прийомів народної педагогіки створюють невимушену природну атмосферу, де основними відправними моментами виховання є не наказ і примус, а власний інтерес.

У процесі формування й розвитку дитячої особистості, як підкреслюється в сучасних дослідженнях [7], народом здавна використовуються відповідно підібрані виховні засоби. Ми їх розглядаємо як матеріальні та ідеальні елементи дійсності, що використовуються як знаряддя, інструменти педагогічної діяльності. В усній народній творчості, традиціях, звичаях зафіксований багатий етичний кодекс, оволодіння котрим формує світогляд дитини, її ставлення до навколишнього й самої себе, що відбивається на становленні характеру. М. Стельмахович [5], Є. Сявак [6] та ін. вказують на вплив засобів народної педагогіки на моральний, розумовий, фізичний, естетичний розвиток дитини, прищеплення їй навичок праці.

Спираючись на погляди М. Стельмаховича [5], народну педагогіку Слобожанщини ми розуміємо як систему прийнятих у даній місцевості ідей, переконань, методів і засобів виховання, що передаються від покоління до покоління й привласнюються особистістю як певні знання, ставлення, якості та вміння. Отже, засоби народної педагогіки Слобожанщини є матеріальними та ідеальними елементи дійсності, що увібрали в себе специфічність місцевого соціуму й використовуються як інструменти педагогічного впливу.

У ході проведеної дослідної роботи нами визначено, що засоби народної педагогіки сприяють формуванню моральної й національної свідомості та самосвідомості дітей, розвитку емпатії, емоційної сфери, вольових якостей. Ефективність засобів народної педагогіки доведена у формуванні самоповаги до свого тіла, у розвитку рухової активності, оздоровленні, в інтелектуальному й моральному розвитку особистості, пізнавального інтересу, розкриття внутрішнього світу дитини.

Народна педагогіка має велике значення для формування ціннісного ставлення молоді до свого здоров'я. Адже споконвіку головним показником народної моралі були ідеали краси, добра, гуманістичних відносин, повага й любов до діяльності. Такі позитивні якості як сила, швидкість, витривалість розвивалися з дитинства й виступали важливими характеристиками дитини чи підлітка. Вона є одним з важливих шляхів формування духовного здоров'я, яке є запорукою формування нормального фізичного розвитку, важливою умовою успішного трудового, морального, розумового й естетичного виховання. Вона має значний вплив на формування у молоді важливих духовно-фізичних якостей: витривалості, сміливості, рішучості, наполегливості, дисциплінованості, життєвого оптимізму.

Таким чином, створений нами спецкурс «Етнічна педагогіка Слобожанщини» спрямований на інтеграцію народних традицій і звичаїв у виховну роботу школи, сприяє формуванню здорового способу життя у школярів.

Народна спадщина має знайти своє застосування у роботі педагогів як джерело формування психічно і морально здорової особистості, що потребує подальших наукових розвідок з даної тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Газман О. С. Гуманизм и свобода / О. С. Газман // Вульффов Б. З., Иванов В. Д. Основы педагогики: учебное пособие; [изд. 2-е, перераб. и доп.]. — М. : Изд-во УРАО, 1999. — С. 229–237.

2. Щуркова Н. Е. Практикум по педагогической технологии / Н. Е. Щуркова; [При участии И. В. Бабуровой и др.]. — М. : Пед. о-во России, 1998. — 249 с.
3. Сластенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию: учеб. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Сластенин, Г.И. Чижаква. — М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 192 с.
4. Волков Г. Н. Этнопедагогика: учебник / Г. Н. Волков. — [2-е изд., испр.и доп.]. — М. : Академия, 2000. — 176 с.
5. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка: навч. метод. посібник / М. Г. Стельмахович; Ін-т змісту і методів навчання. — К. : ІЗМН, 1997. — 231 с.
6. Сявавко Є. І. Українська педагогіка в її історичному розвитку / Є. І. Сявавко. — К. : Наукова думка, 1974. — 151 с.